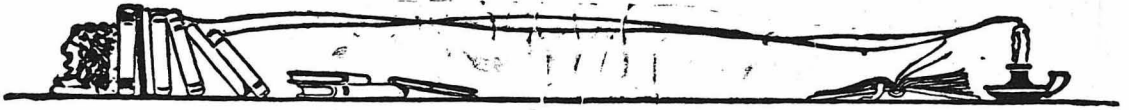

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΜΑΣ

ΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΗΜΟΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΙΡΒΑΝΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ὁ Χατζής πῆγε στὸν Ἐπισκοπόπουλο, κ' ἐκείνος, χωρίς νὰ δῆξῃ καμμὶ ἐπιληψία ἀπὸ τὸν ἄκουσε σοβαρότατα, τοῦ ἔδωκε διάφορες συμβουλές, ποὺ ἔκαναν, φαίνεται, μεγάλη ἐντύπωση στὸν ἀπλοϊκὸν ἄνθρωπο. Ἀπὸ τὸν εὐχαρίστησε, λοιπὸν, ξαναγύρισε στὸν Κοουσιλάκο καὶ τοῦ εἶπε :

— Δὲ μού λέε, σὲ παρακαλῶ, κύριε Εὐάγγελε ; Ποιὸς εἶνε αὐτὸς ὁ γιατρός ; Φαίνεται πολὺ σπουδαῖος ἐπιστήμονας.

Ὁ Κοουσιλάκος τοῦ ἀπάντησε σοβαρότατα, χωρίς νὰ διακόψῃ τὸ γαγί του.

— Ἀδὲς ; Εἶνε ὁ μακαρίτης ὁ Πρωτεντέρης.

Ζαῖὸ Χατζής ἔμεινε ἐνθουσιασμένος, ποὺ τὸν εἶχε ξετάσει ὁ... μακαρίτης ὁ Πρωτεντέρης, ἐνθὺ ὁ Ἐπισκοπόπουλος, ποὺ παρακολούθησε ἀπὸ μακριὰ τὴ σκηνὴ, χαμογέλοισσε, κ' ὤρσηφνος γιὰ τὴ δόξα του.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὴν πρώτη γνωριμία μας — 1884 ἢ 1886 — τὴ διηγεῖται ὁ Γάιος σὰ μὰ σμιαγραφία, ποὺ πρὸ ἀφοσίωσῃ ἡ ἀγάπη του, κατὰ τὸ 1908 καὶ ποὺ μού ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ ἐνταδμοσιώσῃ, τελευταία, στὴ Νέα Ἐστία, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐκλογῆς μου στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Ἡ γνωριμία μας — γράφει — ἐγένετο ἔνα μεσημέρι εἰς τὸ καφετεῖον «Κοραΐς» τῆς Ἰδού Ἰπποκράτους, ὅπου ἡ φριγητικὴ μας παρέα μετεκομίζετο συνήθως ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸν ἐπιστάθιον τοῦ κερ Φίλιππα ἢ τοῦ γενικρινὸν τοῦ Σύδη, διὰ τὴν πόρθη τὸν κερφὴν, νὰ παῖξῃ σκάκι καὶ νὰ συζητήσῃ φιλολογίαν. Ἐμαζευόμεθα τότε καμμὶ εικοσοετία «λογοῖο νεοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀντῶνιος Μάτσεις, ὁ Θεόδωρος Βελλιανίτης, ὁ Ἀγγελῖλαος Ἀρτέμις, ὁ περιώνυμος Περιλλῆς Ραυτοπούλος, ὁ Εὐστάθιος Βαροῦδης, ὁ μακαρίτης Νικόλαος Σταματέλος, ὁ Γεώργιος Βαλοβάνης ; καὶ ἄλλοι».

Στὴ δική μου μνήμη ἢ πᾶν μου γνωριμία μὲ τὸν Γρηγόριο Ξενοπούλο, ἀρχίζει ἀπὸ ἕνα ἄλλο σημεῖο. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀκριβῶς — δε θυμοῦμαι ἂν ἴσῃ κρησῖτερα ἢ λίγο ἀργότερα ἀπὸ τὴ γνωριμία μὲ αὐτὸ καφετεῖο «Κοραΐς» — τὸ ἀγυθρομεῖο μού ἔφερε ἔξωφρα, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, ἕνα τετρασελίδιο ἐντύπο, μικρὸ σχήματος, ποὺ ἔφερε τὴν ὄγραφὴν του καὶ τὸν παράξενο τίτλο : «Ἐλληνικὸ ἀγῶνος τὸ τρακισοῖδραμνὸν ἐπαθλόν» Ἦταν ὁ τίτλος ἐνὸς διηγήματός του, ποὺ εἶχε ὑποβάλει σὲ κἀποιον διαγωνισμὸ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐστία», καὶ ποὺ εἶχε ἐπαίνεθεῖ ἄλλως, χωρίς νὰ πάρῃ τὸ βραβεῖο. Καὶ ὁ νεορὸς συγγραφεὺς, στὸ φιλολογικὸν του αὐτὸ pamphlet, ἔκανε τὴν ἀπολογία του, κauerpιαζε τὴν κρησῖτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ, γιὰ τὴν ἀδικία, ποὺ ἔκανε στὸ ἔργον του, μιλῶσες γιὰ τὴ μικρὴ του ἡλικία — ἦτανε μόλις 17 ἐτῶν, ὅπως ἔγραφε — καὶ ἐπαίνεθάρανε, μὲ μὰ συμπαιθητικὴ, παιδικτικὴ φιλαρέσκεια, τὰ λίγα καλὰ λόγια, ποὺ τοῦ ἀφίρσαν οἱ κριτεῖς, ἐγκομιζάντας τὸ τάλαντό του, γιὰ νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν ἀπορία — μὰ ἀπορία ποὺ ἔμοιαζε μὲ καταγγελία στανδάλο — πῶς ἕνας συγγραφεὺς, μὲ τόσων καὶ τόσα προσόντα, ἀναγνωρισμένα ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν, δὲ βραβεύθηκε, γιὰ νὰ βραβευθῇ ἕνας ἄλλος, ποὺ δὲν εἶχε κανένα ἀπὸ τὰ προσόντα αὐτά.

Τὸ τετρασελίδιο αὐτὸ φυλλαδάκι — νομίζω πῶς τόχω μπροστά μου αὐτὴ τὴ στιγμή, μὲ τὸ φθαρμένο στοιχεῖο τοῦ ἐπαρχικοῦ τυπογραφείου — ἦτανε τόσο καλογορημένο, ὅσπε, μὲ ὅσα καταλάβαινα κ' ἔγῳ, στὴν ἡλικία ἐκείνη, μοκτανε ἔξαιρετικὴν ἐντύπωση. Ἐπειὰ ἀμέσως κ' ἔγραψα στὸ νέο μου συντάδλο γιὰ νὰ τοῦ ἐκφράσω τὸ θαυμασμό μου, τὴν ἀγαπάκησῃ μου γιὰ τὴν ἀδικία, ποὺ ἔγινε στὸ ἔργο του καὶ νὰ κρησῖτησῶ κ' ἔγῳ τοὺς κριτεῖς του, ποὺ ἀπὸ ἀγνοία ἢ κακοβουλία εἶχαν πέσει τόσο ὄφα στὴν κρίση τους.

Ἀπὸ τὴ μακρυνὴ ἐκείνη ἐποχὴ, πρὶν γίνω φίλος ἀκόμα τοῦ Ξενοπούλου, εἶχα γίνεῖ ὁ θαυμαστής του, ποὺ ἐξακολούθησα νὰ εἶμαι σπανὰτα ὀλόκληρη χρόνια καὶ ποὺ ἐξακολουθῶ νὰ εἶμαι ὡς σήμε α.

Τὸν θαυμασμό μου αὐτὸν τὸν φανέρωσα θυμοῦμαι ἐμπράτως, τὴν ἐποχὴ, ποὺ μὲ τὴ φριγητικὴ μας παρέα, ποὺ ἀναφέρεται παραπάνω, ἀποφασίσασα νὰ βγάλουμε τὴν βδομαδιαία φιλολογικὴ καὶ σὺθημογραφικὴ ἐφημερίδα «Ἀθῆναι». Μὲ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ, τύπου «Μὴ Χάνεσαι» τοῦ Γαβριηλῖδη, εἶχαμε ἀποφασίσει νὰ παρουσιασθεῖμε τότε, ἔμας οἱ «νεοί», ὅπως ἡ προηγουμένη μας φιλολογικὴ γενεὰ τοῦ Παλαμῆ καὶ τοῦ Δρο-

σίνε εἶχε παρουσιασθῇ μὲ τὸ «Ραιμαγὰ» καὶ τὸ «Μὴ Χάνεσαι». Λοιπὸν, διὰν ἀποφασίσθηκε ἡ ἔδωσῃ, καὶ ἄρχισε νὰ συζητεῖται μεταξύ μας ποιὸς ἀπ' ὄλους μας θὰ γράψῃ τὸ πρῶτο δρθρο, ποὺ θὰ μὰς παρουσιάσῃ στὸ Κοινὸ, δὲν ἔδιστασα νὰ προτεῖνω τὸν Ξενοπούλο.

— Ὁ μόνος, ποὺ μπορεῖ, νὰ γράψῃ τὸ δρθρο αὐτὸ — εἶπα — εἶνε ὁ Γρηγόρης. Καὶ πρέπει νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ τὸ γράψῃ.

— Ὀλο, ποῦ, ὅπως φανερώθηκε ἐκείνη τὴ στιγμή, εἶχαν τὴν ἴδια ἐκτίμησῃ στὸ τάλαντο τοῦ ἀγαπητοῦ μὰς συναδέλφου, ἔμειναν σύμφωνα.

— Μάλιστα, μάλιστα ! Νὰ τὸ γράψῃ ὁ Γρηγόρης.

Ὁ Γρηγόρης, ποὺ τὸν εἶχαμ ἀνηκερῖξε, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ, δάσκαλ' ἡμῶν, δέχθηκε καὶ, τὴν ἄλλη μέρα, μὰς ἔφερε τὸ κρησῖτογράμ' ἡμῶν. Ἰδ ἄρθρο του, ἦτανε ὅπως τὸ περιέμαμε. Ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὸ ἔφος τοῦ Ἐληνοῦ Ἀσπασίου, ποὺ οἱ «Ἐπισημίδες» του στὸ «Ἀτικὸ Ἡμερολόγιο», ἔνα κρησῖμα παντοδαπῆς σοφίας καὶ βολταϊρικῶν πνεύματος, ἦσαν γιὰ μὰς πρότεπο ἔφος, ἄρχιζε ἀπάνω κατῶ, στὴν ἐπιμελημένη, φιλολογικὴ καθαιρευσουα τῆς ἐποχῆς, μὲ τὰ λόγια αὐτά :

«Ὅπως πᾶσαι αἱ ὀδοὶ ποὺ κήθηται, τοῦ φευτεμένου πρὸ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βεργαλλιωῶν, φέρονται πρὸς τὰ ἀνάκτορα καὶ ὅπως ἄλλαι αἱ ὀδοὶ φέρονται εἰς τὴν Ρώμην, ὀδοὺς κτλ.»

Λίγο ἀργότερα ὁ Ξενοπούλος μού παρουσίασε τὸ πρῶτο τυπογραφικὸ φύλλο ἐνὸς φανταστικοῦ μυθιστορηματός του, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κρησῖτογραφῖτο σὲ φυλλαδία καὶ ποὺ εἶχε τὸν παράξενο τίτλο «Τὰ θαύματα τοῦ Διαβόλου». Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ἦτανε ἀπεροπμένο στὸν Ἀγγελὸ Βλάχο, ποὺ ὁ Ξενοπούλος εἶχε καθαρῶσῃ νὰ κνήνῃ τὴ γνωριμία του καὶ νὰ δεχθῇ ἐνθαρρυντικὰ λόγια ἀπ' αὐτόν, πρῶτα μὲ μὰ ; ἔκανε νὰ τὴν ἑληλυθόμε. Δὲ θυμοῦμαι ἄκριβως ποιὸ ἦτανε τὸ θέμα τοῦ φανταστικοῦ αὐτοῦ μυθιστορηματός ; ποὺ σταμάτησες ὑστερ' ἀπὸ δύο — τρία φυλλαδία. Θυμοῦμαι μόνιχα ἄκριβως, ὅτι ἄρχιζε μὲ κἀποιο ἔδωλο, ποὺ εἶχε φηλησῖται μέσα τὸν ὁ Διαβόλος ; καὶ ἔβγαζε ἀπὸ τὴν κοιλία του φωτῖς. Ἄλλα ποῦ πάντως θυμοῦμαι, ὅτι ἦτανε καλογορημένο, ὅπως καθεστὶ ἄλλο ποὺ εἶχε γραμμένο, ὡ ; τότε. Ὁ Ξενοπούλος, πρὶν γίνω ἀκόμα δτι ἔγινε κατόπιον, μὰ δόξα τῆς λογονεχίας μας καὶ τοῦ θαύτου μὰς, ἦτανε ἕνας ἀνθρώπος ποὺ ἦτανε νὰ γράψῃ — ποῦ κρησῖζε τὸ metier του, ὅπως λέγει οἱ ἑσραφοῖ — πρῶτα μὲ, τόσο σπάνιῳ ἀκόμα καὶ στὴν ἐποχὴ μὰς, ὅπου τόσος συγγραφεὺς βιάζονταν νὰ γίνοντο μεγαλοφώνες πρὶν μάθον νὰ γράφον. Τὸ μεγάλο τι νὺ αὐτὸ κρησῖμα τὸ διατήρησε ἀπὸ τότε ὁ Ξενοπούλος. Μέσα στὴν κολοσοκία παραγωγή του — εἶνε ὁ πολυγραφώτερος ἀπὸ τοὺς λογοτεχνῖες μὰς — ποὺ ἐκτείνεται σὲ ὄλα σχεδὸν τὰ ἴδη τοῦ λόγου, διηγήσῃ, μυθιστόρημα, ἔπαθρο, κρησῖτικὴ, χρονολόγησῃ, μισροῦν νὰ ὑπάξωσῃ, ἔργα ἀνώτερη καὶ κατώτερη. Ὅλα ὅμως, χωρίς ἔξαιρεσῃ εἶνε καλογορημένα.

Ἀπὸ τότε ὁ Ξενοπούλος τράβηξε μὲ γοργὸ βῆμα πρὸς τὰ ἔραπρὸς καὶ μὰς ἄφισε ὄλους πῖσω του. Π, ὅσοι κρησῖτες τουλάχιστον θυμοῦμαι, δτι ἐκείνος ἦτανε πᾶς «φτασιμένος» ἔγραφε στὴ δυσκολοπρόδικτῃ στιγῆς νεους φιλολογικῆς «Ἐστίας» τῆς πρώτης περιόδου — ἐνὸς ἐ-θ, ποὺ μὲ εἶχε ἀπορροφησῖται κρησῖτες, ἐν τῷ μεταξῶ, τὸ ἐπάγγελμά μου καὶ ἡ ὑπηρεσία μου στὸ Π. Ναυτικὸ, ἦμου, σχεδὸν ἀγνωστος ἀκόμα, λαχταρῶντας δυὸ καλὰ λόγια τοῦ φίλου μου, ποὺ θὰ μὲ καθι' ὤρωναν. Καὶ ὀφείλω νὰ τὸ ὀμολογήσω, ὅτι ὁ καλὸς μου φίλος καὶ δάσκαλος, δὲν ποῦ ἀρνῖθήσῃ ποτὶ μὲν καλὸς τὸν λόγο. Ἰσως μάλιστα καὶ νὰ μὲ τίμησε, πολλῆς φορῆς, παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀξία μου. Ἀκόμα, ὅταν κρησῖτογράφησῃ τὸ θαύτο καὶ δευτ' ὄστερ' ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τοῦ «Ἀρχιεπίσκοπος Μάρθα», ἔδωκα τὸ «Χελιδόνι» καὶ ὄλοι οἱ κρησῖτικοὶ ὀρχησαν νὰ μὲ κατασπαράξουν, θυμοῦμαι τὴν ἐδγνητικὴ κρησῖτικὴ τοῦ Ξενοπούλου, ποὺ ἔγραφε τότε τὴ θαυρῖτικὴ κρησῖτικὴ αὐτῆ «Παναθήναια». Τοῦ εἶχα γράψει, κρησῖτημένος, δυὸ λόγια, δτι γιὰ νὰ τὸν κρησῖτε καλῶς μὲ μὲ ἐποκλήσῃ τὸ πρῶτά μου μὲ μὲμ ἐδγνητικὴ κρησῖτικὴ — αὐτὸ δὲν θὰ τῶκανα ποτὶ μου — ἀλλὰ γιὰ νὰ τοῦ πῶ, δτι τὸ μόνον κρησῖμα, ποὺ περιέμανα ἀπὸ τὴ φανταγῖν του αἰσθησῃ, ἦτανε πρῶτα νὰ μού φεισθῇ γιὰ τὰ σπηνικά, ἴσως, ἐλαττωμάτα τοῦ ἔργου μου, νὰ προσέβῃ τοῦλάχιστον στὴ μεγάλη κρησῖτικὴ ποὺ τοῦ εἶχε γίνε, ὅσπε νὰ κρησῖτοασθῇ ἀνώριστο στὴν ἐσπερτικὴ του οὐσία. (Ἀκολουθεῖ)

Ὁ κ. Γρηγ. Ξενοπούλος (Γελ. κ. Ν. Κοστανάκη)

